
الگوی امنیتی مطلوب در خلیج فارس

دکتر مهسا به پیشانیان

معاونت دانش و پژوهش
نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

سرشناسه: ماه‌پیشانیان، مهسا، ۱۳۶۰- عنوان و نام پدیدآور: الگوی امنیتی مطلوب در خلیج فارس / مهسا ماه‌پیشانیان {برای} معاونت دانش و پژوهش نیروی دریایی سپاه -
 مشخصات نشر: تهران: اسرار دانش ۱۳۹۳ - مشخصات ظاهری: ۱۹۲ صفحه، مصور
 شابک: 978-964-986-070-1
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 یا داشت: کتابنامه

موضوع: امنیت ملی - خلیج فارس، منطقه موضوع: امنیت بین الملل
 موضوع: خلیج فارس، منطقه - جنبه های استراتژیک موضوع: خلیج فارس، منطقه - تاریخ
 شناسه افزوده: سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، نیروی دریایی، معاونت دانش و پژوهش
 ده یی: ۱۳۹۳ الف ۷ / م DSR2137
 رد یی: ۹۵۵/۷۳۵
 شم یی: ۳۵۳۰۵۳۶

انتشارات اسرار دانش
www.asarodanesh.ir

نام کتاب: الگوی امنیتی مطلوب در خلیج فارس؛ امنیت راهبردی یا مشارکتی
 نویسنده: مهسا ماه‌پیشانیان
 طراحی جلد و صفحه آرایی: محمد نوبخت
 نوبت انتشار: چاپ اول، بهار ۱۳۹۳
 شمارگان: ۱۰۰۰ جلد
 شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۸۶-۰۷۰-۱
 ناشر: انتشارات اسرار دانش به سفارش نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی
 نشانی: بندرعباس، جنب اسکله شهید باهنر، ستاد نیروی دریایی سپاه، معاونت انتشارات و پژوهش.
 تلفن: ۰۷۶۱۵۴۲۶۷۹۳

تهران، تهران نو، روپروی بازار میوه و تره‌باری پیروزی، ستاد نیروی دریایی (دفتر)
 تهران)، نمایندگی معاونت دانش و پژوهش ندسا. تلفن: ۰۲۱۳۳۳۳۶۸۰۳

قیمت: ۸۰/۰۰۰ ریال

حق چاپ برای نیروی دریایی سپاه محفوظ است.

فهرست مطالب

۷	مقدمه
	فصل ۱: تاریخچه، نظم و اهمیت منطقه
۱۵	تاریخچه منطقه خلیج فارس
۱۸	دوره‌های مختلف نظم منطقه‌ای
۱۸	الف - نظم انگلیسی (۱۹۱۸-۱۹۷۱)
۲۴	ب - نظم ایرانی - سعودی (۱۹۷۱-۱۹۷۹)
۲۷	ج - نظم آمریکایی (۱۹۷۹ تاکنون)
۴۴	بیدایی اندیشه‌ی ملی‌گرایان خلیج فارس
۴۵	اهمیت ملی‌گرایان خلیج فارس از ابعاد گوناگون
۴۵	الف - موقعیت ژئوپلیتیکی
۵۱	ب - موقعیت ژئودنومیک
۵۸	ج - موقعیت ژئواستراتژیک
۶۰	د - موقعیت ژئوکالچرال
۶۳	موقعیت ایران از ابعاد گوناگون
	فصل ۲: مجموعه امنیتی منطقه‌ای در زمان حال
۶۷	مجموعه امنیتی منطقه‌ای
۷۳	خلیج فارس مجموعه‌ای امنیتی؟
۷۴	امنیت خلیج فارس از دید قدرت‌های اصلی در منطقه
۷۴	الف - امنیت خلیج فارس: دیدگاه ایرانی
۷۶	ب - امنیت خلیج فارس: دیدگاه سعودی
۷۷	ج - امنیت خلیج فارس: دیدگاه عراقی
۷۷	د - امنیت خلیج فارس: دیدگاه آمریکایی
۸۰	موانع و چالش‌های پیش‌روی امنیت خلیج فارس
۸۰	الف - اختلافات مرزی و سرزمینی
۸۴	ب - ناهمگونی ساختاری
۸۵	ج - تفاوت مذهبی
	فصل ۳: تعاریف و بنیان‌های نظری
۸۹	مفاهیم اساسی

۹۲	ب- رژیم امنیتی
۹۷	بنیان‌های نظری
۹۷	الف- دیدگاه رئالیستی (واقع‌گرایی)
۱۰۸	ب- دیدگاه لیبرالیستی
۱۱۶	ج- دیدگاه سازه‌انگاری (تئوری انتقادی)
۱۲۲	د- فراتر از نظریات متعارف
	مصل ۴: تجربیات مناطق دیگر و مدل‌های پیشنهادی
۱۲۹	تجربیات مناطق دیگر
۱۲۹	الف- سازمان کشورهای آسیای جنوب شرقی (آسه‌آن)
۱۳۳	ب- سازمان امنیت و همکاری در اروپا
۱۳۸	ج- سازمان همکاری شانگهای
۱۴۲	مدل‌های پیشنهادی
	فصل ۵: «امنیت مشارکتی»، الگوی مطلوب در منطقه خلیج فارس
۱۵۵	شاخصه‌های محیط امنیتی خلیج فارس
۱۵۸	نگاه تازه، ضرورت برخورد با تحولات امنیتی در منطقه
۱۶۱	امنیت مشارکتی
۱۶۵	خلیج فارس و الگوی امنیت مشارکتی
۱۶۸	راه کارهای ایجاد امنیت مشارکتی در منطقه خلیج فارس
۱۶۸	الف- درک متقابل
۱۶۸	ب- اعتمادسازی
۱۶۹	ج- توسل به دین مبین اسلام
۱۶۹	د- پرهیز از فرقه‌گرایی
	ه- حذف ذهنیت‌های منفی
۱۷۱	و- بهره‌گیری از ظرفیت اقتصادی منطقه
۱۷۱	ز- افزایش همگرایی اقتصادی
۱۷۳	ح- حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلافات
۱۷۴	ط- عدم مداخله در امور داخلی یکدیگر
۱۷۴	ی- ایجاد رژیم کنترل تسلیحاتی
۱۷۶	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری و منابع

« اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لَتَجْرِيَ الْفُلُكُ فِيهِ لَمَرَّةً وَ لَتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ »

خداوند همان کسی است که دریا را مسخر شما گردانید تا کشتی‌ها به فرمانش در آن حرکت کنند و بتوانید از فضل او بهره گیرید .

سوره جاثیه آیه ۱۲

گرچه با تمام مرزهای کشور ، مرزهای دریا بوده و به همین دلیل باید ایران را کشوری ساحلی دریانوردی و علوم دریایی دانست، اما به دلایل گوناگون اجتماعی و فرهنگی، این عرصه دست کم در هزار سال گذشته چندان مورد وثوق اجتماعی و حکومتی نبوده، با فقر دانشی و تحقیقاتی دست به گریبان بوده است. تنها در حدود سال اخیر به تدریج مردم مناطق داخلی ایران متوجه اهمیت دریا و سیدنماهای دریایی شده، گستره وسیع موضوعات پژوهش دریایی محققین را متوجه خود ساخته و صنایع دریایی جانی دوباره گرفته‌اند که البته این خود جای تحسین دارد.

با مروری بر تاریخ درمی‌یابیم دریا و دریانوردی هم‌بگانه اولویت اصلی ایرانیان نبوده است. در دوران معاصر با توجه به اهمیت روزافزون دریا و بخصوص منطقه استراتژیک خلیج فارس، اقداماتی در زمینه تحقیقات علوم دریایی (زیست - پزشکی دریایی، مهندسی دریایی، دریانوردی و ...) و تجهیز بنادر و نیز ساخت کشتی‌ها انجام گرفته و ارتباط مردمان دریایی داخلی فلات ایران با دریا بیشتر شده، اما با حضور در کنار دریا و گذران اوقات فراقت در سواحل، نمی‌توان گفت این جامعه، یک جامعه دریایی است. به بیان دیگر:

□ هیچ‌یک از شهرهای ساحلی ما جزء شهرهای صنعتی و کلان محسوب نمی‌شوند.

□ سفرهای دریایی در ایران رواج نداشته و تبلیغ نمی‌شوند.

□ بنا بر آمارهای رسمی مصرف سرانه غذاهای دریایی در کشور پایین‌تر از سطح جهانی است.

□ عدم اقبال و موفقیت در ورزش‌های آبی در کشور.

تعداد بالای غرق شدگان در کشور و ناآشنایی مردم به فنون شنا با انگ انگ تاملی در مورد نکات ذکر شده می‌توان به این نتیجه رسید که جامعه ایران یک جامعه دریایی محسوب نشده و علی‌رغم مرز دریایی گسترده، عمرانیان، مهندسان و حتی دانشمندان از این حوزه پر اهمیت غافل مانده‌اند.

نیروی دریایی برای تحقق فرمایش مقام معظم رهبری و فرمانده معظم کل قوا مبنی بر اینکه «ما باید برای هر کشوری یک فرصت بزرگ برای حفظ منافع ملی است.» باید رویکردی دانشی و در راستای اشاعه فرهنگ دریایی، شناخت بیشتر دریا و منطقه دریایی، آشنایی با مخاطرات دریایی در حوزه «طب سطحی و زیر سطحی» و معرفی فناوری‌های نوین در ناوبری دریایی و مهندسی دریا، اقدام به انتشار یک مجله کتاب با عنوان «کتاب دریا» کرده است که امیدواریم در شناخت دریا بیشتر دریا و دریانوردی به هموطنان عزیز مؤثر واقع شده و این حرکت زمینه‌ساز باشد در جهت رشد و ارتقای دانش دریایی فرزندان این مرز و بوم.

والسلام

معاونت دانش و پژوهش ندسا

مقدمه

خلیج فارس به مجموعه کشورهای ایران، عراق، کویت، عربستان سعودی، بحرین، قطر و امارات متحده عربی^۱، به عنوان زیرمنطقه‌ای از خاورمیانه جزء حساس‌ترین و مهم‌ترین مناطق منطقه و مرکز اصلی روابط بین‌المللی بوده و از منظر ابعاد ژئوپلیتیک، ژئواستراتژیک و ژئواکونومیک در زمره پُراهمیت‌ترین مناطق جهان محسوب می‌گردد؛ به گونه‌ای که همواره با متغیضات لاینحل و پُرمخاطره، گسترش تسلیحاتی و خشونت‌های قومی و مدنی نواحی مرزدار و هر گونه تحولات سیاسی و اقتصادی آن بازتاب جهانی دارد.

این حوزه آبی و نواحی ساحلی آن بزرگ‌ترین منبع نفت خاور جهان بوده و دقیقاً هم به دلیل وجود همین منابع عظیم نفت و گاز، کشورهای منطقه نقش مهمی را در اقتصاد جهانی ایفا کرده و این ثروت‌های طبیعی اهمیت فوق‌العاده زیادی را از نقطه نظر ژئواکونومیک به منطقه بخشیده‌اند.

۱- امارات متحده عربی که در سابق «امارات متصالحه» (اماراتی که صلح کردند) نامیده می‌شد، در قالب یک فدراسیون سیاسی از هفت امارت یا شیخ‌نشین تشکیل شده است که به ترتیب از غرب به شرق عبارتند از: ابوظبی، دبئی، شارجه، عجمان، ام‌القوین، رأس‌الخیمه و فجیره.

از نظر راهبردی نیز موقعیت ممتاز و فوق‌العاده‌ای داشته و به‌علت واقع شدن در مسیر راه‌های دریایی هند و دریای سرخ و اتصال آب‌های این دو به سواحل ایران، بین‌النهرین و عربستان، از دورترین زمان‌های تاریخ، مورد توجه و محل رفت‌وآمد ملت‌های دریانورد و تجارت پیشه شرق و غرب دنیا بوده است (عزتی، ۱۳۸۶: ۱۵۶).

تبدیل شدن به یک مرکز جهانی تجارت و امور مالی؛ رشد فزاینده شهرهایی چون دبی (امارات متحده عربی) و دوحه (قطر) به‌عنوان مراکز ترانزیت کالا برای منطقه و فراتر از آن؛ گسترش نفوذ ایران در عراق و افغانستان پس از حمله آمریکا به این دو کشور؛ تنش میان ایران از یک‌طرف و ایالات متحده و اسرائیل از طرف دیگر؛ همه برنامه‌های هسته‌ای آن نیز از دیگر موارد اهمیت خلیج فارس در حال حاضر می‌باشد.

از سوی دیگر، ستیز و جنگ با شرایط این منطقه عجین شده است، به‌طوری که هیچ دور تاریخ وجود نداشته که کشورهای منطقه در شرایط تعادل، آرامش و یا ثبات سیاسی بوده باشند و در هر دوران شکل خاصی از تعارض وجود داشته که وجود دست‌کم سه جنگ در این منطقه در سال ۱۹۸۰ تاکنون مدعی آن است. در این رابطه، دخالت قدرت‌های بزرگ و مداخله بی‌اعتنایی کشورهای منطقه در حوزه سیاست خارجی زمینه‌های لازم برای توسل به قوه قهریه را فراهم آورده است. از آنجایی هم که حوادث منطقه‌ای ماهیت پیش‌بینی‌ناپذیر دارند، در نتیجه ائتلاف‌ها به‌سرعت درهم شکسته و هر بازیگری تلاش می‌کند مصالحات بین متحدین خود را از طریق ابزارهای منازعه‌آمیز کنترل نماید (پاتر، ۱۳۷۴: ۳۹).

مشکلاتی که برشمردیم را می‌توان ناشی از چهار معضل امنیتی پیش‌روی کشورهای منطقه دانست (Lawson, 2009: 7):

۱. هر کشوری در منطقه با این انتخاب روبرو می‌باشد که باید منابع خود را در برنامه‌های مرتبط با ایجاد امنیت و در نتیجه پذیرش خطر تحریک کشورهای همجوار سرمایه‌گذاری کند یا اینکه آن‌ها را صرف اهداف دیگر کرده و خود را در برابر تهدید همسایگان آسیب‌پذیر سازد؛

۲. هرکشوری با معضلاتی برخاسته از تلاش برای تعامل هم‌زمان با متحدان و دشمنان روبروست؛

۳. هرکشوری با این معضل تصمیم‌گیری مواجه است که آیا باید در راستای توسعه و تقویت نیروهای نظامی خود باشد یا اینکه برای دفاع از خود به اتحاد با قدرت‌های خارجی روی آورد؛ و

۴. هرکشوری با مشکل انتخاب میان دو گزینه دور نگه داشتن منطقه از رقابت و اختلاف قدرت‌های خارجی و ایجاد روابط استراتژیک با شرکای خارجی مواجه است.

همین دلیل است که حوزه ژئوپلیتیکی خلیج فارس همچنان تا دهه‌های آینده کانون توجه بین‌المللی و روابطی منطقه‌ای و جهانی باقی بماند. به‌همین دلیل، امنیت خلیج فارس علاوه بر امنیت منطقه‌ای دارای اهمیت و ابعاد بین‌المللی است. به عبارت دیگر، امنیت آن را می‌توان در انون امنیت بین‌المللی محسوب کرد و اضافه بر مسائلی مانند امنیت انرژی، مسائل امنیتی مانند تروریسم، پیوند امنیت این منطقه با امنیت جهانی را افزایش داده است. به همین دلیل، ایجاد سازوکارهای مناسب برای شکل‌دهی به امنیت پایدار با توجه به موانع چالش‌ها موجود دغدغه‌ای با ابعاد منطقه‌ای و بین‌المللی تلقی می‌شود (هاشمی، ۱۳۸۰: ۱۲).

بنابراین، شاید یکی از مهم‌ترین جنبه‌های روابط بین‌المللی خلیج فارس امنیتی شدن آن باشد. به دلایل مختلف، از جمله ماهیت حاکمیت‌های سیاسی در هریک از کشورهای منطقه یا شیوه‌های تکامل روابط بین‌المللی در طول تاریخ، بخش زیادی از سیاست بین‌المللی خلیج فارس بر مسائل امنیتی تمرکز یافته است. این منطقه از گذشته با چالش‌های امنیتی متعدد مواجه بوده و خرابه‌های دره تلاش‌هایی هرچند ناموفق برای ایجاد ترتیبات امنیت دسته‌جمعی در جریان آمده است. جای تعجب نیست که اکثر تلاش‌ها و مداخلات بازیگران داخلی یا خارجی (ایالات متحده یا اتحادیه اروپا) حاضر در خلیج فارس با نگاهی به مسائل امنیتی صورت گرفته است. البته این بدان معنی نیست که تمامی مسائل مرتبط با سیاست

بین الملل خلیج فارس امنیتی هستند، بلکه منظور آن است که تا وقتی به سیاست منطقه‌ای مربوط می‌شود، مسائل امنیتی هیچگاه از نظر دور نبوده‌اند (Kamrava, 2009: 1).

با این حال، تلاش‌ها برای ایجاد امنیت در خلیج فارس نتوانسته است با موفقیت همراه باشد و هنوز این منطقه با چالش‌های امنیتی جدی مواجه است. اگرچه در برخی از مواقع و مقاطع، شاهد همکاری ضمنی بین بازیگران می‌باشیم، اما به دلیل ناپایداری، های محیطی و منطقه‌ای، رضایت از همکاری به سرعت تغییر می‌یابد و در نتیجه، دشمنان و همکاران منطقه‌ای رو در روی یکدیگر قرار می‌گیرند. این امر بی‌ثباتی در خلیج فارس به گونه‌ای قابل توجه گسترش داده است. در این منطقه، همکاری‌ها بین بازیگران ناپایدار دارد و به دلیل فقدان «رژیم‌های اعتمادساز»^۱ و نیز فقدان روندهایی که به امنیت پایدار^۲ منجر شود، کشورهای منطقه در وضعیت تعارض پایان‌ناپذیر قرار می‌گیرند (پرستین جی، ۱۳۸۷: ۱۳۲).

امروزه، رقابت تسلیحاتی شدید بین بازیگران منطقه شده و به نظر می‌رسد قدرت‌های غربی در این رقابت موفقیت‌آمیز نباشد. در حالی که یک موازنه قدرت محلی در منطقه را تجدید ساختار و احیا خواهند کرد. این مسابقه تسلیحاتی خود را به شیوه‌های گوناگونی در دولت‌های مختلف نشان می‌دهد. با این حال، بسیار بعید است که تداوم این سناریو موجب بازدارندگی کشورهای منطقه و یکدیگر و جلوگیری از لغزش منطقه به بحران‌ها و جنگ‌های دیگر شود.

چنین رهیافت‌های متمایزی برای رقابت تسلیحاتی در منطقه خلیج فارس هر نوع تلاشی برای اتکا روی یک موازنه قدرت محلی جهت تعادل و صلح را به چالش می‌کشد. وضعیت ثبات شکننده را دشوار می‌سازد. در حقیقت، تحت این شرایط، هر دو عامل منطقه‌ای و بین‌المللی می‌توانند اوضاع را به هم ریخته و شرایطی را ایجاد کنند که

در آن بازدارندگی متقابل در سطح محلی تا حد زیادی غیرعملی خواهد بود (Rathmell, 1996).

به طور کلی، به نظر می‌رسد گزینه حصول به یک موازنه استراتژیک قوی از آینده خوبی در نظام امنیتی این منطقه برخوردار نخواهد بود. دلیل این امر به ناظرهای چشمگیر در منابع اقتصادی و انسانی میان کشورهای منطقه مربوط می‌شود که اگر توجهی به آن‌ها نشود قطعاً به موازنه‌ای اشتباه و ناپایدار منجر خواهد شد (Byman & Wise, 2002). در حال حاضر نیز نظام امنیت منطقه‌ای در خلیج فارس شاهد موازنه‌ای ضعیف از قدرت است که خود وابسته به وجود یک «موازنه‌گر خارجی» یا به تعبیر نویسنده «هژمون خارجی» یعنی حضور نظامی ایالات متحده در منطقه و ایفای نقش قدرت بابت از در مقابل ایران می‌باشد.

دلایل زیادی برای حضور آمریکا در منطقه وجود دارد که حتی برخی از آن‌ها به سال ۱۹۴۹ برمی‌گردد. به این حد، مهم‌ترین تحول در سال ۱۹۸۰ و با اعلام دکترین کارتر روی داد. این دکترین مستعد جدایی از مداخله نظامی در منطقه را به همراه داشت که اجازه استفاده مستقیم آمریکا در راستای دفاع از منافع ایالات متحده را می‌داد. از جنگ دوم خلیج فارس در سال ۱۹۹۰-۱۹۹۱، حضور ایالات متحده در منطقه افزایش چشمگیری داشته و اوج آن در سال ۱۹۹۵ و احیای مجدد ناوگان پنجم نیروی دریایی این کشور بود که از جنگ جهانی دوم به بعد فعالیت نداشت (Cordesman 2008: 15).

در حال حاضر هم یکی از مسائل اساسی پیش‌روی آمریکا به تلاش برای خنثی کردن توانایی‌های موشکی ایران در سطح منطقه‌ای و فراتر از مرز و جابجایی از دستیابی کشورمان به فناوری صلح‌آمیز هسته‌ای مربوط می‌شود که استقراری نسبت سامانه‌های دفاع ضد موشکی در منطقه، فروش گسترده تسلیحاتی به کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس و تحریم بین‌المللی ایران در همین راستا صورت می‌پذیرد. علی‌رغم این برنامه‌ها، ایالات متحده هرگز پیشنهاد ایفای نقش جایگزینی دائمی برای ترتیبات امنیتی محلی در خلیج فارس را نداده است. در واقع، آمریکا با

اشاره به هزینه‌های سیاسی و اقتصادی چنین اقداماتی، بر این نکته اصرار دارد که حضورش در منطقه دائمی نیست یا اینکه حداقل چنین حضوری ممکن است در آینده به اندازه امروز قوی نباشد. به همین دلیل است که اهمیت یافتن یک نظام امنیتی مطلوب که از توانایی حل و فصل یا مهار اختلافات محلی برخوردار باشد، خود را نشان می‌دهد. بنابراین به مکانیزمی نیاز است که از اختلافات احتمالی در آینده جلوگیری کرده یا از تبدیل آن‌ها به جنگ جلوگیری کند.

در همین رابطه، تعلق بیش از نیمی از خلیج فارس به ایران به‌خاطر سواحل طولانی کشور، ضرورت بررسی و حساسیت نسبت به هرگونه مسئله مرتبط با این دریا برای ایران ضاعف می‌گرداند. در واقع، باید با ایجاد و حمایت از یک نظام منطقه‌ای مناسب سعی در پیشبرد اهداف و منافع کشورمان داشت. این نظام امنیتی باید عملیاتی و قابل اجرا باشد، توان خاتمه‌درگیری‌های موجود را داشته باشد و تعاملات، همکاری‌ها و هماهنگی‌های میان کشورهای منطقه خلیج فارس را نیز فزونی بخشد. در این راستا، در ترتیبات منطقه باید برای عراق جدید هم سهم مشخصی منظور شود و نقش کشورمان هم در زمینه پررنگ‌تر دیده شود (هاشمی، ۱۳۹۰: ۱۶۲).

با این توضیح، کتاب حاضر با پیش‌پا نهادهای اصلی شکل‌گیری امنیت پایدار در منطقه خلیج فارس سعی در پاسخ به سؤال اصلی زیر دارد:

- الگوی امنیت منطقه‌ای مطلوب برای خلیج فارس کدام و چگونه است؟
- سؤال‌های فرعی مورد بررسی نیز به‌صورت زیر می‌باشند:
- الگوهای نظری و عملی پیشنهادی برای امنیت منطقه‌ای کدامند؟
- نگاه و رویکرد قدرت‌های مهم در منطقه (ایران، آمریکا، عربستان و عراق) به امنیت منطقه‌ای چیست؟
- روندها و چالش‌های امنیت منطقه‌ای در خلیج فارس چه می‌باشند؟
- مفروضات مطرح در این کتاب هم عبارتند از:

• به علت فقدان نگاهی جامع به تحولات منطقه‌ای و عدم مشارکت تمامی کشورها و همچنین رقابت شدید بین آن‌ها، تعاملات محلی در این منطقه موفقیتی در شکل‌دهی به یک ساختار مشترک برای همگرایی منطقه‌ای نداشته‌اند؛

• فقدان اعتماد متقابل، عدم وجود نهادهای مشترک و نبود درک مشترک از امنیت جمعی؛ تجربه سه جنگ در فاصله سال‌های ۱۹۸۰ تا ۲۰۰۳؛ فقدان هرگونه نظام استراتژیک قابل اعتماد و برخورداری از توانایی حل‌وفصل منازعات یا مهار آن‌ها؛ عدم وجود زیرساختی ضروری برای حمایت از منطقه در مقابل جنگ؛ منازعات تاریخی به علت حضور رژیم صهیونیستی، آمریکا و کشورهای استعمارگر در منطقه؛ رقابت تسلیحاتی؛ خشونت‌های فرامرزی؛ فقدان وابستگی متقابل اقتصادی و تجاری گسترده بین کشورهای خلیج فارس؛ ساختاربندی نهادهای منطقه خلیج فارس بر مبنای موازنه قوا به نفع همکاری منطقه‌ای و عدم عضویت ایران و عراق در آن‌ها؛ و عدم وجود یک نظام امنیت دسته‌جمعی و احساس دائمی از جنگی قریب‌الوقوع سبب شده خلیج فارس در یک وضعیت بی‌ثبات موازنه قوا به سر برده و موفقیتی در راستای همکاری منطقه‌ای نداشته‌اند.

در عین حال، با توجه به سؤال اصلی و سؤالات فرعی مورد ذکر در بالا، فرضیه اصلی زیر مطرح می‌گردد:

• شکل‌گیری الگوی همکاری منطقه‌ای بر اساس «نیت مشارکتی»^۱ الگوی مطلوبی است که می‌تواند بر پایه هویت سیاسی یکپارچه، تعاملات پایدار، وابستگی متقابل در عرصه‌های مختلف، اعتماد متقابل، هنجارهای ایدئولوژیک مشترک و ثبات داخلی؛ ضمن افزایش همگرایی در میان کشورهای خلیج فارس به نفع منطقه بیگانگان، مبارزه با هژمونی آمریکا و رژیم صهیونیستی در منطقه خلیج فارس بپردازد.

در کل، باید گفت در این کتاب به دنبال بررسی‌هایی ورای مطالعات بدبینانه از منطقه‌گرایی در خلیج فارس می‌باشیم، مطالعاتی که هرگونه اقدام در راستای ایجاد نظم منطقه‌ای را محکوم به شکست می‌دانند.

www.ketab.ir